

Context en opgave voor cultuurveld

Sinds anderhalf jaar laat het Zeeuwse cultuurveld een ontwikkeling zien. De organisatiegraad is toegenomen en het veld heeft een ontwikkelagenda opgesteld genaamd 'Zicht over Zee'. De prioriteiten die "Zicht over Zee" benoemt zijn: - versterken infrastructuur; aandacht voor jongeren; onderzoek en ontwikkeling; verbinding domeinen en vergroten zichtbaarheid. De per 1 januari 2021 operationele en onafhankelijke Cultural Board richt zich meer algemeen op de maatschappelijke betekenis van cultuur en wil als aanjager van innovatie optreden.

Deze emancipatie van het Cultuurveld in Zeeland is in lijn met wat we nationaal ook zien. De landelijke Raad voor Cultuur heeft naar aanleiding van de COVID-19 pandemie het advies 'Wendbaar en weerbaar' gepubliceerd in september 2020. De Raad constateert dat de cultuursector tijdens de pandemie wendbaar is gebleken: er is veel creativiteit getoond en er zijn nieuwe werkwijzen en verbindingen gevonden. Tegelijkertijd verwacht de Raad qua weerbaarheid grote knelpunten: er is sprake van grote financiële schade en veel onzekerheid vanwege wegvallende werkgelegenheid. Als advies geeft de Raad de Minister mee: "De belangrijkste slag die daarom te maken is, is dat we verdienmodellen ontwikkelen en middelen vrijmaken om ten eerste de sector de crisis te laten overleven en ten tweede de innovatieve kracht van de sector te bestendigen". We verwachten eind 2021 meer zicht te hebben op hoe het culturele domein uit de pandemie komt.

Voor het versterken van de innovatiekracht en het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen noemt de Raad: digitalisering en samenwerking, internationalisering, netwerkvorming, experimenten met kleinschaligheid en meer opgavegericht werken (verbindingen andere domeinen). Ook worden fieldlabs geadviseerd voor experiment.

Schets huidige situatie provinciaal beleid en culturele infrastructuur Zeeland

In het algemeen is de Provincie Zeeland de laatste jaren meer opgavegericht en netwerkgestuurd gaan werken om zo oplossingen te vinden voor de complexe maatschappelijke opgaven. Voor wat betreft het cultuurveld zien we dat de oriëntatie de afgelopen jaren relatief sterk beheersingsgericht was. Het beleidsinstrumentarium van IKS-prestatieafspraken en subsidies kent een stabiel bestel van activiteiten, spelers en beleidsdoelen. De keerzijde van een instrumentarium dat vooral op beheersing is gericht, is dat er weinig ruimte en prikkel voor vernieuwing is.

Tegelijkertijd heeft het Zeeuwse cultuurveld aan de hand van zelf benoemde dilemma's aangegeven te willen innoveren en kwalitatief te groeien. De inhoudelijke en artistieke kwaliteit wordt landelijk ook herkend, getuige de positieve adviezen en besluiten van de Raad voor Cultuur, Minister en Rijksfondsen. Tegelijkertijd constateert de Raad voor Cultuur dat de schaal van Zeeland een beperking is voor kansrijke nieuwe initiatieven.

¹ Wij hanteren het begrip cultuur of cultuurveld als overkoepelende term voor het brede domein van cultuur. Dit omvat dus de uiteenlopende disciplines van podia, kunsten, educatie en talentontwikkeling tot erfgoed, cultuurlandschap en archeologie. Daarbij gaat het om organisatie, makers (incl. kunstenaars), al dan niet geïnstitutionaliseerd en professioneel, dan wel amateur of vrijwillig. Taken kunnen variëren van producerend of ondersteunend tot faciliterend of adviserend, gericht op uiteenlopende doelgroepen.

Wij herkennen dit gegeven en constateren een discrepantie tussen ambities enerzijds en mogelijkheden anderzijds. Hierdoor is het voor de sector lastig om te innoveren en zich duurzaam te verbinden met andere domeinen en netwerken. De focus is veelal aanbodgericht. Wij constateren daarnaast dat er qua aanbod en organisaties zowel een over- als ondervertegenwoordiging van disciplines is. Ook kan de samenwerking binnen de sector verder worden verbeterd.

Een bijzonder gegeven is dat het cultuurveld -met uitzondering van enkele grotere gesubsidieerde instellingen- bestaat uit veel relatief kleine (vrijwilligers)organisaties. De betrokkenheid van vrijwilligers is een groot goed, maar is door de vergrijzing en beperkte aanwas ook kwetsbaar. In de nabije toekomst - en soms feitelijk nu al - veroorzaakt dit problemen voor opvolging en daarmee continuïteit. Mede door COVID-19 verwachten wij dat ontwikkelingen zich zullen versnellen. We moeten onderkennen dat niet alles in stand kan en zal worden gehouden. Dat is een pijnlijke constatering, omdat de betrokkenheid van Zeeuwen met cultuur groot is.

Uitgangspunten bij ontwikkeling cultuurveld

In lijn met de adviezen van de Raad voor Cultuur en mede ingegeven door COVID-19 zien wij aanleiding om vernieuwing en dynamiek als kernoriëntatie aan het cultuurveld toe te voegen. De dynamiek in het veld en de ontwikkelingen in relevante externe netwerken en gremia zoals RvC, IPO en Europese fondsen vragen om een adaptief vermogen.

Om deze redenen laten we voor het uitvoeringsprogramma van GS de meer beheersmatige systematiek van een 4-jarig beleidskader en jaarlijks uitvoeringsprogramma los. Een opgavegerichte en programmatische werkwijze met een 'ontwikkelagenda' sluit beter aan bij de opgaven en dynamiek van het veld. De looptijd van de Ontwikkelagenda Cultuurveld is tot en met 2024. Daarbij vormt 2021 het laatste (verlengde) jaar van de huidige beleidsoriëntatie. Mede door COVID-19 staat dit 'overgangsjaar' grotendeels in het teken van een eerste impuls gericht op innovatie.

De achterliggende gedachte van de Ontwikkelagenda is dat we meer dan voorheen dynamiek en innovatie toevoegen en dat we meer ondersteunend de structuur op een toekomstbestendig peil willen brengen. Hiervoor zetten we in op de volgende lijnen, die op de volgende pagina's nader worden toegelicht:

1. We hanteren drie pijlers als fundament voor onze provinciale inzet;
2. We monitoren activiteiten, voorzieningen en ontwikkelingen daarop;
3. We bieden aanpassingstijd om te komen tot heroriëntatie door partijen in het cultuurveld;
4. We blijven aan de hand van de ontwikkelagenda innovatie stimuleren en vertalen dat ook in de bestaande instrumenten.

1. De drie pijlers van de ontwikkelagenda Cultuurveld

De ontwikkelagenda richt zich concreet op drie pijlers. Ze verwijzen naar eigenstandige oriëntaties en ondersteunen in samenhang het Zeeuws culturele domein.

1.1 *Intrinsieke waarde van cultuur*

Cultuur heeft een intrinsieke waarde. Cultuur is vormend, creatief scheppend, geeft betekenis en biedt maatschappelijke verbondenheid en geeft uitdrukking aan onze identiteit. Cultuur spiegelt ook en stelt vragen. Cultuur betekent vrijheid om je te kunnen uiten en nodigt uit tot ontwikkeling van mensen én van de samenleving als geheel.

Daarnaast heeft cultuur betekenis voor andere domeinen, opgaven en transitie. Vanuit het culturele domein wordt actief bijgedragen (waardepropositie) aan andere opgaven door het aandragen van oplossingen en door het stimuleren van verbindingen en debat. Cultuur is in zich zelf creatief en scheppend en voegt daarmee telkens dynamiek toe. Het is dan ook belangrijk dat de Zeeuwse samenleving mentaal ontvankelijk is voor creativiteit en dynamiek. De intrinsieke waarde van cultuur voorop stellen wil zeggen: focus op vormende en educatieve inspanningen rondom cultuur. Tot slot betekent de intrinsieke waarde voorop stellen: Focus op een (makers-) klimaat waarin nieuwe actoren, creatieve ideeën een kans krijgen of tot wasdom kunnen komen. We weten dat rijpingskansen onderdeel zijn van de groei naar een volwaardig en zichzelf voortstuwend cultuurveld.

Initiatieven als de Cultural Board en een tijdelijke bijzondere leerstoel of lectoraat plaatsen wij onder de pijler 'intrinsieke waarde'. Als onafhankelijk platform zal de Cultural Board een werkagenda opstellen die invulling geeft aan de maatschappelijke betekenis en meerwaarde van het culturele veld. Op het niveau van maatschappelijke betekenis van cultuur en het in de regio bevorderen van kennis hierover kan een tijdelijke bijzondere leerstoel (of lectoraat) hieraan invulling geven. Wij willen de instelling daarvan onderzoeken met Zeeuwse kennisinstellingen.

1.2 *Vernieuwing en verbreding*

Voor een vitale cultuurregio achten we vernieuwing en innovatie noodzakelijk. Zowel inhoudelijk, maar ook als het gaat om nieuwe spelers, netwerkvorming, financieringsvormen en verdienmodellen. COVID-19 vormt hier een katalysator. Vernieuwing, gericht op kwaliteit biedt ook kansen om Zeeuwse instellingen te verbinden met (andere) financieringsstromen binnen en buiten de provincie. Om te kunnen vernieuwen moet de basis toekomstbestendig (robuust en veerkrachtig) zijn. En omdat cultuur ook een economische vestigingsfactor is, is het logisch om het bedrijfsleven te vragen om zich hiermee te verbinden en mee te investeren.

Het maken van ruimte voor vernieuwing vraagt gerichte sturing van de voorwaarden hiertoe. Hiertoe willen wij vooral het klimaat voor (jonge)makers stimuleren omdat dat op dit moment ontbreekt. Zowel als schakel richting de geïnstitutionaliseerde cultuur als door het ontbreken van een Zeeuwse kunstvakopleiding. We willen de kracht van bestaande instituties verbinden aan de vernieuwing door jonge makers in de vorm van culturele broedplaatsen in de keten cultuureducatie – talentontwikkeling – beroepspraktijk.

Naast een inzet op jonge makers willen wij het cultuurveld vanuit de intrinsieke waarde verbinden met andere domeinen. We denken aan:

- Cultuur en economie (bijdrage aan Zeeuwse economie en vestigingsklimaat en cultuur als creatieve, innovatieve industrie);
- Cultuur en marketing (Zichtbaar Zeeland);
- Cultuur en natuur (cultuurlandschap);
- Cultuur en leefbaarheid (inclusie/sociale-cohesie, participatie, vrijwilligersbeleid)
- Cultuur en vorming (cultuureducatie en talentontwikkeling)
- Cultuur en maatschappelijke opgaven zoals energietransitie & klimaatverandering (bijv. via cultuurlandschap en Erfgoed-deals met Rijk)
- Cultuur in verbinding met Nederland en Europa (Rijk, Europa, Vlaanderen/Gent)

De bovenstaande vernieuwing heeft de meeste kracht als deze uit het veld zelf voortkomt. In lijn met het pamflet 'Zicht over Zee' nodigen wij het veld dan uit om met goede ideeën en actieplannen te komen. Daar past echter ook een kanttekening bij. Nieuwe vrije middelen zijn in de nabije toekomst beperkt. Dit betekent dat we gezamenlijk naar ruimte moeten zoeken in bestaande en nieuwe budgetten. Als provincie zullen we hierover in gesprek gaan en sturen. Wij gaan er ook van uit dat de veerkracht van de culturele infrastructuur over het geheel genomen gebaat is bij een afnemende afhankelijkheid van overheidsmiddelen. Dat wil zeggen dat we ook willen zoeken naar andere financieringsmodellen en dat we cultureel ondernemerschap gaan stimuleren. Landelijk is er kennis beschikbaar op dit gebied en wij willen deze kennis naar Zeeland halen en een actieve kennisdeling binnen de provincie stimuleren, incl. enkele experimenten.

1.3 Basis op orde

Met basis op orde bedoelen we dat wij het als provincie van belang vinden dat de Zeeuwse culturele infrastructuur voldoende toekomstbestendig (robuust en veerkrachtig) is opdat het culturele veld optimaal kan inspelen op en bijdragen aan de ontwikkeling van onze provincie. Concreet gaat het erom of alle disciplines voldoende vertegenwoordigd zijn en of het aanbod in algemene zin aansluit bij de huidige en toekomstige vraag (ook post-Corona). Daarbij is de organisatiekracht van de instellingen en de verbinding met het bedrijfsleven (cultuur als vestigingsfactor) een belangrijk thema. Om hierover uitspraken te kunnen doen is een nul-meting of scan nodig die ook de basis vormt voor het verder monitoren van de ontwikkeling van de infrastructuur. Zie daarvoor ook de volgende paragraaf.

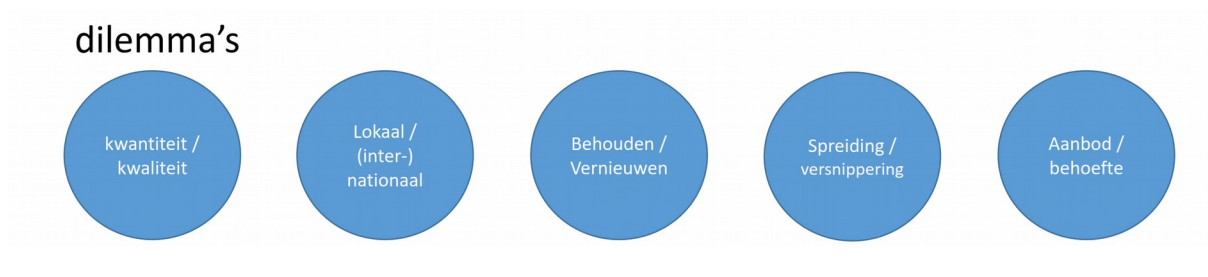
Een dergelijke scan is ook nodig om uitspraken te kunnen doen over de infrastructuur die wij rekenen tot de provinciale verantwoordelijkheid, én de inzet die nodig is om deze te laten voldoen aan de randvoorwaarden die wij hiervoor stellen. Wij denken daarbij aan de volgende randvoorwaarden:

- Hoge inhoudelijke kwaliteit en invulling geven aan de intrinsieke waarde van cultuur;
- Herkenbare bijdrage aan de prioritaire maatschappelijke opgaven van de provincie;
- Organisaties en programma's met een provinciale of nationale uitstraling;
- Organisaties die domeinoverstijgend samenwerken en zich verbinden aan externe netwerken;
- Activiteiten die invulling geven aan een wezenlijke lacune in voorzieningen en of activiteiten in het cultuurveld;
- Voldoen aan de drie Codes Cultuur (governance, fair practice en culturele diversiteit).²

² Het Rijk heeft in 2019 drie Codes Cultuur gepubliceerd die ook uitgangspunten geeft rond een eerlijke beloning van makers in de culturele sector. In de praktijk betekent dit een hoger loon wat dan leidt tot een groter middelenbeslag, of bij een gelijke beloning een vermindering van aanbod. Een inschatting is dat toepassing van fair pay leidt tot een kostentoeename van 4 tot 7% in de personele lasten. Zie <https://www.sirm.nl/docs/Briefadvies-Fair-Practice-Code.pdf>

In lijn met hetgeen onder pijler 2 is benoemd over cultureel ondernemerschap en nieuwe verdienmodellen zal binnen de pijler 'basis op orde' aandacht zijn voor de instellingen die onderdeel zijn van de provinciale basisinfrastructuur. Daarbij is er bijzondere aandacht voor de provinciale IKS-instellingen. Ook hier willen wij inzetten op (meer) flexibiliteit, cultureel ondernemerschap en domeinverbindingen. Dit is een groeiemodel.

Organiserend voor de gedachtegang en keuzes zijn de Zeeuwse gebiedskenmerken en bewonersaantallen, en dus de Zeeuwse schaal. In enkele sessies met het cultuurveld is gesproken over welke dilemma's dit oplevert en deze gedachteoefening is mede basis geweest voor het door het cultuurveld opgestelde pamflet "Zicht over Zee". De volgende dilemma's zijn besproken:

Uiteindelijk zal het proces van pijler 3 leiden tot beantwoording van de vraag of de organisaties die nu onderdeel zijn van de provinciale infrastructuur dat blijven, of in hoeverre ook andere spelers worden toegelaten.

2. Randvoorwaarden

1. *Behoeftte aan financieel perspectief*

De COVID-19 pandemie heeft de financiële druk en onzekerheid over werkgelegenheid in het culturele domein versterkt. Dit leidt tot een behoefte aan financiële duidelijkheid. Tegelijkertijd is er vanuit de sector zelf ook behoefte geuit aan vernieuwing en krachtenbundeling. Met het overgangsjaar 2021 en de ontwikkelagenda Cultuurveld willen werken langs een 2-sporenbeleid. Enerzijds bieden wij financieel houvast tot 2024. Maar evenveel gewicht wordt toegekend aan meer sturing op de (inhoudelijke) vernieuwing, samenwerking, en domeinverbinding die noodzakelijk is voor een vitale cultuurregio. Afhankelijk van de ambities in de ontwikkelagenda, de mogelijkheden die bestaande middelen bieden en inzet van incidentele rijksmiddelen (onder meer in het kader van COVID-19) wordt er bij de voor- en najaarsnota (en uiterlijk bij het vaststellen van de ontwikkelagenda) mogelijk een voorstel voor aanvullende structurele dekking gedaan.

2. *Monitoring*

Al eerder is gesproken over het belang van het kunnen beschikken van objectieve gegevens over de culturele infrastructuur en de ontwikkeling daarin. In deze behoefte willen wij voorzien door zo spoedig mogelijk een onafhankelijke instelling vragen een passende monitor op te stellen.

Naast deze monitoring zal in samenwerking met twee Rijksfondsen een kwartiermaker actief zijn in 2021. Het eindrapport met aanbevelingen maken onderdeel uit van de sturingsimpulsen die we geven om de doelen te realiseren.

3. *Samenwerking regionale partners*

Ook de Zeeuwse gemeenten hebben taken op het terrein van cultuur. We hebben gezamenlijk criteria opgesteld voor het Zeeuws Stimuleringsfonds Cultuur om toekomstgericht te investeren in de culturele infrastructuur. Daarnaast evalueren we de regioarrangementen die we al vele jaren samen met de gemeenten uitvoeren. Voor de keuzes in pijler 3 (Basis op Orde) is er interactie nodig met gemeenten. Wat kunnen en willen we in stand houden, welke rol- en taakverdeling hoort daar bij? Deze dialoog zal daarom onderdeel zijn van het proces dat we in 2021 starten.

4. *Vrijwilligers*

Net zoals in vele andere domeinen draait het culturele domein op de inzet van vele vrijwilligers. Er is sprake een sterke vergrijzing van het vrijwilligers bestand. De toekomstbestendigheid van veel initiatieven staat daarmee onder druk. Ook hier geldt dat we ons er op moeten instellen dat niet alles in stand gehouden kan en zal worden. We ondernemen wel actie. De vergrijzing is mede reden om in te zetten op het verbeteren, optimaliseren van het samenwerken tussen organisaties met veel vrijwilligers. Hier liggen kansen voor domeinverbindingen met onder meer leefbaarheid (Brede Welvaart, participatie) en onderwijs.

5. *Grensoverschrijdende samenwerking*

Met de havenfusie van de Zeeuwse havens met die van Gent is de blik op het zuiden gericht. Het North Seaport District is als concentratiegebied in de NOVI aangewezen. De verwachting is dat naast economie ook de sociaal-culturele ontwikkeling van deze regio meer aandacht krijgt. Wij willen, mede in het kader van het nieuwe INTERREG-programma Vlaanderen-Nederland verkennen hoe het culturele domein verder betrokken kan worden.

6. *Lobby*

De laatste jaren wordt nadrukkelijker met het Rijk samengewerkt via het instrument van de stedelijke cultuurregio. Dit heeft zich onder meer uitbetaald in de COVID-19 steunpakketten vanuit het ministerie van OCW en het toekennen van een stimuleringsregeling voor kleinere provincies. Wij zien kansen om richting de kabinetsformatie hier verdere stappen te zetten gericht op meer aandacht voor cultuur in de regio. Met de schaal en geografische structuur van Zeeland achten wij een structurele correctiefactor in de financiële bijdrage van het Rijk legitiem.

3. Proces en planning

De kaderstellende rol van Provinciale Staten is voor de lange termijndoelen gekoppeld aan de Omgevingsvisie. Dit omvat uitspraken over de opgaven van het cultuurveld in brede zin én uitspraken over de wijze waarop deze doelen worden nagestreefd (processen, netwerken en participatie). Binnen de kaders van de Omgevingsvisie vormt de Ontwikkelagenda cultuurveld 2022-2024 voor GS het uitvoeringsprogramma tot 2024. Het proces van de totstandkoming van de Omgevingsvisie en

Ontwikkelagenda Cultuur loopt qua tijd en inhoud parallel op, waarbij de ontwikkelagenda als uitvoeringskader wordt vastgesteld na de Omgevingsvisie.

X